

כלום מעשה בא לידך?

מכתב מאליהו (ח"ג עמ' 107-108)

עלי שור (ח"א עמ' רעד)

ערכם של מעשים קטנים

איתא בגמרא (עבודה זרה י"ח.) שרבי חנינא בן תרדיון היה מקהיל קהילות ברבים בשעת גזירת שמד ללמד תורה במסירות נפש, ונתפש וגמר דינו לשריפה וספר תורה עמו. וכששאל את רבי יוסי בן קיסמא: "מה אני לחיי העולם הבא?" אמר לו: "כלום מעשה בא לידך?" ושאל אאמור"ר זצ"ל: הרי הדבר תמוה, האם לא די במסירות נפש כזו לזכות לעולם הבא? ועוד, מה השיבו: "מאות של (סעודת) פורים נתחלפו לי במעות של צדקה, וחלקתים (כולם) לעניים" – וכי מעשה קטן זה גדול הוא ממסירות הנפש ללמד תורה ברבים? מה ראה איפוא רבי יוסי בן קיסמא להשיבו "אם כן מחלקך יהא חלקי ומגורלך יהא גורלי?" משום מה התפעל כל כך ממעשה קטן זה? וגדולה יותר התמיהה, שכן שנינו באבות (פרק ו'): "אמר רבי יוסי בן קיסמא, פעם אחת הייתי מהלך בדרך ופגע בי אדם אחד... אמר לי: רבי, רצונך שתדור עמנו במקומנו ואני אתן לך אלף אלפים דינרי זהב ואבנים טובות ומרגליות? אמרתי לו: אם אתה נותן לי כל כסף ואבנים טובות ומרגליות שבעולם, איני דר אלא במקום תורה". וכי זה שכל עושרו של עולם איננו נחשב לו למאומה לעומת תועלת רוחנית, יש לו להתפעל ממעשה קטן של מעות פורים הנ"ל?

הדברים מרפסין איגרא: ר' חנינא מקהיל קהילות ברבים ודורש בתורה בשעת השמד – האם יש מעשה גדול מזה? וכשהוא שואל את ר' יוסי "מה אני לחיי העוה"ב" – לכאורה גם השאלה אינה מובנת, אבל עוד יותר מפליא שר' יוסי בן קיסמא שואלו: "כלום מעשה בא לידך?" הרי במוסר עצמו על לימוד תורה ברבים בשעת השמד עדיין צריכים לחפש מעשים כדי לעמוד על התנהגותו ולבחון אם אמנם הוא בן עוה"ב! ור' חנינא מספר שנתחלפו לו מעות פורים עם מעות צדקה וחילק את הכל לצדקה, הרי שהיה וותרן בממונו – לכאורה זוהי מעלה שאין נחשבת בעינינו כלל לעומת מסירת הנפש עבור לימוד תורה ברבים בעת הגזרה. חזינן מכאן בהכרח דעת חז"ל. כי מהמעשה הגדול ביותר של מסי"נ על זיכוי הרבים עוד אין כל ראייה אם אמנם בעל המעשה הוא בן עוה"ב, שעל זה יש רק הוכחה אחת, והיא: נקיות במדות, ובפרט נקיות מאהבת בצע!

הכרת הפנימיות

אולם פשר הדבר הוא, שבדברים גדולים אינה ניכרת המדרגה האמיתית של פנימיות האדם, שכן הרבה התלהבות חיצונית עושה. אבל בדברים קטנים שלכאורה אין להם ערך וחשיבות, דוקא בהם מתגלה פנימיותו של האדם, היא מדרגתו האמיתית. הלא אנו רואים שאין אדם מקפיד על פחות משוה פרוטה, ואינה נזכרת בחשבונות, אלא אם חזי לאצטרופי. ובכל זאת, דרך הסוחרים לעגל בסוף חשבונם פחות משוה פרוטה לפרוטה ולא לנכותה מהחשבון. מכאן שחמדת הממון שולטת אפילו במשהו, וכשמגיע הדבר לכלל מעשה, אם לחשב מחצית הפרוטה לחברו או לעצמו, הוא מוסיפה לעצמו. זה הסבר דברי רז"ל שגדולתו של איוב היתה בזה שהיה מוותר על חצי פרוטה משלו (ב"ב ט"ו: ועיי"ש ברש"י). כן הוא דרך המדות ששולטות אפילו בדברים הקטנטנים, ודקא שם מהותו של האדם ניכרת. אלה הם דברי אאמור"ר זצ"ל הנפלאים בחכמת כחות הנפש. ושנינו בשמות רבה (ב', ג'): "אין הקב"ה נותן גדולה לאדם עד שבודקהו בדבר קטן", ומובא שם במדרש שבחן הקב"ה את משה ודוד בדברים קטנים, עיי"ש. כי בירור המדרגה האמיתית של האדם היא דוקא בדברים קטנים.

בשולי גליוני (ר' משה לייטר)

ורבי יוסי בן קיסמא שהתחקה אצל רבי חנינא בן תרדיון: "כלום מעשה בא לידך?", כי רבי יוסי בן קיסמא קאי בשיטת רבן יוחנן בן זכאי, ש"פעם אחת היה רבן יוחנן בן זכאי יוצא מירושלים והיה רבי יהושע הולך אחריו וראה בית המקדש חרב, א"ר יהושע: אוי לנו על זה שהוא חרב מקום שמכפרים בו עוונותיהם של ישראל; א"ל: בני, אל ירע לך, יש לנו כפרה אחת שהיא כמותה ואיזה זה גמילות חסדים". היינו ששאל רבי יוסי בן קיסמא: כלום מעשה בא לידך? כי גדול המעשה.

רבי יוסי בן קיסמא שהתנגד לכל המרד כלפי הרומיים וביקר את דרכו של רבי חנינא בן תרדיון שהלך בדרך רבי עקיבא רבו שהלהיב את המון תלמידיו ומעריציו ללחום נגד רומי. אך הוא, רבי יוסי בן קיסמא, סיגל לו את הלך מחשבתו של ריב"ז שיש לרכז את כל מרץ האומה בהפצת התורה ולהכנס בארבע אמות של הלכה ושל מעשה צדקה וגמילות חסדים עד יעבור זעם רומי. והיינו ששאל אותו: "כלום מעשה בא לידך?"

טהרה "לשמה"

ועדיין יש לשאול, הרי גם אנו עושים לפעמים כבמעשה דרבי חנינא בן תרדיון, שאם יפלו מספר מטבעות לתוך קופה של צדקה, פעמים שנוותר עליהם לטובת הצדקה. האם גם לנו זה לאות שהננו בני עולם הבא? לא כן הדבר, כי אנו עושים זאת לא מפני שקטן הדבר בעינינו, ומובן מאליו הוא, אלא שנחשוב זאת למעשה צדקה הראוי לציין. וכיון שכן, אין מזה הבחנה על מדרגת עולם הבא שלנו. אולם בעיני רבי חנינא בן תרדיון, לא נחשב הדבר למאומה, ולא עלה על דעתו כלל בשעת מעשה כי עושה הוא בזה דבר טוב.

רמב"ם (פיהמ"ש, סוף מס' מכות)

מיסודות האמונה בתורה שאם קיים האדם מצוה משלש עשרה ושש מאות מצות כראוי וכהוגן ולא שתף עמה מטרה ממטרות העולם הזה כלל, אלא עשאה לשמה מאהבה כמו שביארתי לך, הרי הוא זוכה בה לחיי העולם הבא, לכן אמר ר' חניניה כי מחמת רבוי המצות אי אפשר שלא יעשה האדם אחת בכל ימי חייו בשלימות ויזכה להשארות הנפש באותו המעשה. וממה שהמורה על היסוד הזה שאלת ר' חניניה בן תרדיון מה אני לחיי העולם הבא, וענהו העונה כלום בא לידך מעשה, כלומר האם נזדמן לך עשיית מצוה ראוי, ענה לו שנזדמנה לו מצות צדקה בתכלית השלמות האפשרית, וזכה בה לחיי העולם הבא. ופירוש הפסוק ה' חפץ לצדק את ישראל למען כן יגדיל תורה ויאדיר.

מהרש"א בחידושי אגדות

ושא"ל מה אני לחיי עולם הבא כו' אף שהיה בו תורה היה מסתפק בעצמו כדקאמר לעיל כל העוסק בתורה בלבד דומה כמי שאין לו אלוה וז"ש כלום בא מעשה לידך כו' כי המעשה הוא עיקר וא"ל מעות של פורים כו' וא"ל א"כ מחלקך בתורה יהא חלקי ומגורלך במעשים יהא גורלי דאין מעשה גדול מזה